

Grote natuurherstelprojecten nabij het Vogelmeer

LEON TERLOUW, RIENK SLINGS EN WOUT TE BROEKHORST

Tussen half augustus 2002 en 1 april 2003 werd in de Kennemerduinen, onderdeel van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland, een groot en aansprekend natuurherstelproject uitgevoerd. Op een oppervlakte van 23 ha werden duinvalleien geplagd tot op het schone zand. Bovendien werd een paraboolduin gedeeltelijk in aansluiting op een aangrenzende geplagde duinvallei (totaal 7,8 ha) in verstuing gebracht. Met het vrijkomen van een langere westoever, een rietmoeras en meerdere eilandjes. Ook werd een voormalig waterwinkanaal opgevuld (met de bovengrond). Zandtransport gebeurde grotendeels met leidingen om zo weinig mogelijk overlast te veroorzaken.

De Kennemerduinen kennen momenteel weinig dynamiek. Grote delen zijn vergrast of begroeid geraakt met duindoornstruweel. Verjonging is nodig om de verschillende successtadia en daarmee de variatie in het duingebied te behouden. Door het stoppen van de grondwaterwinning zal de grondwaterstand in de Kennemerduinen gaan stijgen. Daardoor komen (delen van) duinvalleien onder invloed van het grondwater en kan mineralisatie van de humuslaag optreden. De meeste valleien zijn bovendien voor landbouw gebruikt en hebben daardoor al een relatief hoog gehalte aan voedingsstoffen. Beide factoren leiden tot verdere, ongewenste verzuuring.

Graven voor natuurherstel

In 1999 is daarom een plan voor een omvangrijk natuurherstelproject uitgebracht: het Masterplan Regeneratie Duinvalleien Nationaal Park Zuid Kennemerland, met als belangrijke doelen: 1) het scheppen van een voedselarme uitgangssituatie voor de ontwikkeling van een duinvalleivegetatie, met mogelijkheden voor het uitbreiden van valleien door uitstuiving; 2) het herstel van een levend paraboolduinmilieu; en 3) een ecologische herinrichting van het Vogelmeer met, bij afgraven, vrijgekomen zand. In de periode tussen 1999 en 2003 zou het project vooral vorm krijgen door het aflaggen van de bodem in verschillende valleien, gecombineerd met een verondieping van het Vogelmeer. Na advies door externe deskundigen werd besloten het project uit te breiden met het reactiveren van het paraboolduin De Bruid van Haarlem.

Voorbereiding uitvoering

Er werd overlegd met diverse partijen waaronder het Hoogheemraadschap van Rijnland en de Provincie Noord-Holland over de wenselijkheid van verondieping van het Vogelmeer met projectzand in verband met eventuele risico's voor de aanwezige waterlevensgemeenschap. Door zand te storten in grote perspex-buizen, die verticaal in het Vogelmeer geplaatst werden, en een jaar lang te volgen wat er gebeurde, kon aangetoond worden dat er geen risico voor eutrofiëring bestond. In april 2002 werd het ontwerp voor de herinrichting van het Vogelmeer uitgedacht aan de hand van de beschikbare zandhoeveelheden. Naar aanleiding van eerdere ervaringen met het spuiten van zand is onderzocht of bij dit project zandverplaatsing met behulp van leidingen mogelijk was. Door deze werkwijze zouden de paden gespaard worden, en zou het publiek minder overlast ondervinden van zandtransport met dumpers. Samen met een ingenieursbureau en een gespecialiseerde aannemer is dit uitgewerkt tot een concreet uitvoeringsplan. In het seizoen 2001/2002 was ter voorbereiding van het project al een groot gedeelte van de te plaggen valleien met behulp van een gepantserde shovel geklepeeld en onderzocht op

Het paraboolduin heeft al behoorlijk gestoven (Leon Terlouw).

munitie uit de Tweede Wereldoorlog. Naast munitieresten en de nodige granaten zijn er tenminste zes brisantbommen van 250 kg en zeven van 500 kg aangetroffen en door het EOC onschadelijk gemaakt. Een dennenbosje in de vallei Groot-Olmen is verwijderd in augustus. Ook in augustus zijn er pompen geplaatst, leidingen gelegd en voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd.

Uitvoering van het project

In september startte het plagwerk. Vanaf half oktober draaide het systeem met een inmiddels ingezette trommelzeef goed.

Met de humeuze bovenlaag is een kunstmatig winkanaal gedempt. Het minder humeuze plagmateriaal dat zich onder de humeuze laag bevond is naar het Vogelmeer gepompt om daar de westoever te verlengen, eilanden aan te brengen en aan de noordzijde een ondiepte aan te brengen om aldaar een rietmoeras te laten ontstaan. De bestaande eilanden in het Vogelmeer zijn grotendeels geplagd. De in het grote eiland aanwezige lagune is vergroot. Tijdens het spuiten van het humeuze zand trad een onverwacht verschijnsel op: de humushuidjes werden van het zand af gewassen. Hierdoor kwam er schoon zand in het cunet (gunstig voor de natuurontwikkeling), maar werd het retourwater zeer dik en bruin waardoor weer

De Kleine plevier was volop aanwezig (Hans Schouten).

aanpassingen nodig waren om het systeem gaande te houden. Het werk lag bij vorst enkele malen stil omdat het leidingensysteem verstoord dreigde te raken. Om het werk toch voor de broedtijd af te krijgen werd besloten vanaf 5 februari het transport van zand naar het Vogelmeer ook met dumpers uit te voeren. De totale kosten hebben zo'n € 1.4 miljoen bedragen inclusief enkele niet-subsidiabele zaken. Het grootste deel is echter met een Rijkssubsidie gefinancierd.

Op film vastgeld

Er is uitgebreid gecommuniceerd over het project, mede naar aanleiding van een opgesteld communicatieplan. Voorafgaand aan het weghalen van vegetatie en opruimen van munitie zijn mini-informatiepanelen geplaatst; er zijn excursies geweest met belanghebbenden (ook een groep kritische duinbezoekers) en overheden, er zijn vele artikelen verschenen en er was aandacht van Radio Noord-Holland en Radio Zandvoort. Ook op de PWN-internetsite www.pwn.nl is aandacht besteed aan het project. Ook voor de aannemer was dit een uniek project, waard om op film te worden vastgelegd. Inmiddels is de film te bezichtigen in bezoekerscentrum De Zandwaaier.

Na het graven weer natuur

Door het droge voorjaar was de grondwaterstand laag en zijn de plassen in de geplagde duinvalleien vrijwel allemaal drooggevalen. Het paraboolduin heeft al behoorlijk gestoven. In het Vogelmeer zwommen 6 paar Grauwe ganzen waarvan 3 paar met jongen. Naast 3 paar Bergeenden (geen jongen) waren er 3 broedparen Geoorde Fuut aanwezig. Op 25 april werden er 3 mannetjes en 1 vrouwtje Zomertaling waargenomen. Andere soorten die werden gespot zijn Kleine zilverreiger en Purperreiger. De Kleine plevier was volop aanwezig: 2 paar bij het Vogelmeer, 4 paar in de vallei Langerak en ca. 2 paar in de vallei Groot-Olmen.

Het is de bedoeling dat het gehele Nationale Park binnen enkele jaren integraal wordt begraaasd om de vergrassing terug te dringen en het oprukken van struiken en bomen een halt toe te roepen. Naar verwachting zal de duinvalleivegetatie dan weinig aanvullend beheer nodig hebben.

LEON TERLOUW EN RIENK SLINGS ZIJN WERKZAAM BIJ ADVIES-TEAM NATUUR EN RECREATIE VAN PWN. LEON TERLOUW IS PROJECTLEIDER BIJ DIT PROJECT, RIENK SLINGS IS BEHEERADVISEUR. WOUT TE BOEKHORST IS BOSWACHTER VAN PWN, BETROKKEN BIJ DE VOORBEREIDING EN DE UITVOERING VAN DIT PROJECT.